

Kronika styků mezi Čechy a Furlany

Součástí kurzů furlanštiny, které od roku 1991 běží na pražské filozofické fakultě, je přehled styků mezi oběma zeměmi v dějinách. Tím lze dosáhnout dvojího účelu: na jedné straně se ukáže propojení dějin obou národů, na druhé straně se stručně předkládají celé furlanské dějiny v historické rámci, na který jsou čeští studenti navyklí.

Říkáme-li "celé furlanské dějiny", naznačuje se četnost a časová souvislost oněch styků. Možná se jednou někdo ujme úkolu proměnit tuto holou kroniku v ucelený historický výklad.

Kdo by měl zájem probádat některý z předložených námětů, snadno najde podporu na oddělení italianistiky Ústavu románských studií FF UK, kde najde i přesnější seznam zdrojů konkrétních záznamů. Zde by totiž vydaly na nadměrný poznámkový aparát s odkazy na díla běžně nedostupná v českých knihovnách; proto uvádíme pouze základní bibliografii na konci příspěvku.

Furlansko

Furlansko je historický region, dnes součást severovýchodní Itálie, nepatrná část jeho území leží v západním Slovinsku. Jinak řečeno, je to oblast mezi rakousko-italskou hranicí, Jadranem, Benátkami a Terstem. Rozlohou i počtem obyvatel odpovídá asi jedné desetíně České republiky.

Většina obyvatel mluví furlansky (furlanština je východní rétorománština). Italština je státním jazykem, avšak italská (benátská) nářečí jsou tradičně přítomná pouze na pobřeží a v některých větších městech, kde po roce 1420 sídlila benátská správa. V oblasti se mluví ještě slovinsky, německy (tři vsi) a romsky (Sinti).

Před příchodem Slovanů

Ačkoli v centru našeho zájmu bude středověké období, tj. období, kdy se oba národy začaly utvářet, zmíním se letmo o předchozích vzájemných vlivech. Mohylová kultura (16. - 14. stol. př.n.l.) je první známou vyhraněnou kulturou, doloženou ve furlanských nálezech; po ní přišla kultura popelnicových polí (12. - 9. stol. př.n.l.).

Populace, jež byly nositelkami těchto kultur, přišly do Furlanska ze střední Evropy po Jantarové stezce. Tato důležitá obchodní cesta vedla od Baltu na jih přes Moravu do Podunají; po přechodu Alp vstupovala do Furlanska Plöckenským průsmykem nebo údolím Soči, aby u Akvileje a u Štívana při Devinu (ita. *San Giovanni di Duino*) dospěla k Jadranu.

Také Venetové a Keltové (kmeny Karnů a Ambisontů) se pravděpodobně dostali do Furlanska ze střední Evropy po Jantarové stezce. Keltové si snad zachovali vztahy s oblastí svého původu a to by mohla potvrdit skutečnost, že Bójové později pronikli do Itálie přes Furlansko, aby se usadili na jih

od Pádu, a že přes Furlansko zase Itálii opustili směrem do Podunají.

Velký vliv na vývoj ve Furlansku měli Germáni z Čech. V roce 169 se Markomanům podařilo překročit Dunaj i Alpy. Oblehli Akvileju, ale nedobyli ji. Vpád dokázal, že bylo zapotřebí nové uspořádání obranné soustavy, proto vznikl nový vojenský obvod: Praetentura Italiae et Alpium, kterému velel comes Italiae se sídlem v Akvileji, tehdejším hlavním římským střediskem ve Furlansku. V tomto rámci jsou budována nová opevnění: Claustra Alpium Iuliarum. Blíž k novým opevněním se nacházelo municipium *Forum Iulii* (Čedad, ita. *Cividale del Friuli*), které proto nabylo značné důležitosti. Po zničení Akvileje Attilovými Huny (roku 452) se toto municipium stalo hlavním střediskem, *Civitas*, tj. "Městem" (odtud i české jméno Čedad; kdežto od *Foroiulianum* pochází Furlan).

Slované a Langobardi

Na konci doby stěhování národů procházejí oběma oblastmi stejná etnika. Nejdůležitější pro naše vyprávění jsou Langobardi a Slované. Největší bohatství langobardského umění v Evropě se dochovalo ve Furlansku, ne náhodou Čedadu přezdívali "langobardské město".

Slované v době usídlení tvořili souvislé pásmo od Baltu po Jadranu, takže Češi sousedili s předky dnešních Slovinců. Stopy sousedství zůstaly v jazyce, hlavně ve slovinských nářečích Korutan a Furlanska.

Důležité je, že krátce nato proběhla christianizace středoevropských Slovanů. Jejím výchozím bodem byla i Akvileja, která ovlivnila svým jazykem a kulturou východní Alpy a Bavorsko. V češtině, vedle několika přímo náboženských termínů (biskup, probošt, jáhen, biřmování, kříž), lze přičítat tomu vlivu ještě slova 'varhany' a 'bažant'. V oblasti architektury by bylo zajímavé prozkoumat otázku podobnosti moravských a českých rotund s obdobnými stavbami ve Furlansku a na Istrii (Venčona - ita. *Venezona*; Koper, Izola).

Opačným směrem působil vliv cyrilometodějství. Sněmy furlanských Slovinců přísahaly do svého zrušení (1797) na evangelium psaným glagolicí. Kniha se dnes používá při historických rekonstrukcích dávných sněmů.

Počátky Českého království a Akvilejského patriarchátu

Za knížat Svatopluka I. a Vratislava I. Čechy rozšiřují obzor své zahraniční politiky a navazují styky i s Berengarem z Furlanska, italským králem a posléze císařem. V období Berengarova císařství, biskup jeho sídelního města Verony (v zastoupení svého metropolitě, akvilejského patriarchy Fridricha I., který tehdy vedl mírová jednání s Maďary) provedl obřad postřížin Vratislavova syna Václava.

V 11. století byl hlavní otázkou evropské politiky spor o investituru. Vzhledem k zásluhám jejich hodnostářů císař Jindřich IV. posílil postavení obou zemí. 3. dubna 1077 jmenoval akvilejského patriarchu Sigearda hrabětem furlanským: začíná období středověkého státu, ve kterém dnešní Furlani spatřují zrod své národní identity. 3. duben je proto národním svátkem Furlanů.

V roce 1085 pak Jindřich jmenoval Vratislava II. prvním českým králem. V té době, v letech 1084-1086, byl akvilejským patriarchou-hrabětem Přemyslovec Svatobor, syn Svyatopluka II. a synovec Vratislava II., předtím brněnský probošt. Panoval (pod jménem Fridrich, tedy nosil jméno metropolitů z doby Václavových postřižin) pouze tři roky, za tu dobu ale stačil založit dva důležité kláštery: Možnica (ita. *Moggio Udinese*) a Badie (ita. *Rosazzo*). Jeho jméno je spojeno také s jednáními o povolení slovanské liturgie papežem.

Vratislavovy korunovace i Sigeardova vysvěcení (roku 1072) se zúčastnil jistý Kocel z Možnici (*Cazili de Muosiza*), prý Svatoborův příbuzný.

Přemysl Otakar II.

Přemysl Otakar II. soutěžil s jinými mocnými pány o ovládnutí Akvilejského patriarchátu, ovšem s kolísavými výsledky. V roce 1269, po smrti tehdejšího patriarchy Řehoře, zachránil celistvost a vůbec i existenci furlanského státu do příchodu nově jmenovaného panovníka.

Syn jednoho Otakarova vojáka byl prý Oldřich z Furlanska (též z Pordenone, 1265-1331), františkán, 13 let cestoval do Pekingu a zpátky a zanechal o této cestě zajímavou zprávu. Pochován je v Udine v kostele Panny Marie Karmelské (tj. v Akvilejské čtvrti, nikoliv v Akvileji jak uvádějí někteří čeští autoři).

Po Otakarově smrti soutěží o prvenství v říši tři rody: Lucemburkové, Habsburkové a Goričané. Hrabata z Gorice, hlavního střediska východního Furlanska, měla nejpřednější postavení v Akvilejském patriarchátu po samotném patriarchovi, byla nejmocnějším furlanským rodem. V boji o moc měl velký význam český královský titul, který v letech 1307-1310 získal Jindřich z Gorice, vévoda korutanský (tj. Jindřich Korutanský) a bratranec stejnojmenného gorického hraběte.

Doba Lucemburků

Po konečném vítězství a korunovaci Jana Lucemburského však najdeme ve vrcholném postavení v království dalšího pravděpodobného představitele mocného furlanského rodu: Waltera z Castellu (snad z hradu Cjistiel - ita. *Castello*, na území obce Porpêt - ita. *Porpetto*), který byl Janův český podkomoří. Dokonce, podle Tomáše Edla, Waltrova jmenování podkomořím dalo podnět ke vzniku Dalimilovy kroniky.

Do období Janova kralování (a mládí jeho syna Karla) spadá větší část působení jednoho z

nejzajímavějších akvilejských patriarchů: Gaskoňce Bertranda de Saint Geniès (1334-1350). Je první a nejdůležitější z Karlových současníků, kteří přebudovali furlanský stát do modernější podoby, v podstatě obdobným postupem jako Karel v Českém království i v říši. Snad není náhodou fakt, že Bertrand i Karel (stejně jako maďarští Anjouovci) vyrostli v ovzduší tehdejší francouzské kultury. Bertrand se snažil nastolit pořádek v každodenním životě a oživit ekonomiku (bezpečnost už existujících cest, budování nových; založení nových trhů a jarmarků; zavedení nových výrobních postupů). Usiloval o kontrolu nad celým územím státu: přitom bojoval proti velkým šlechtickým rodům s podporou měst a drobné šlechty. Proti mocným sousedům se opíral o uherského krále (Anjouovce Karla Roberta) a o Lucemburky. V letech 1342, 1343 a 1344 žádal papeže o povolení k založení univerzity v Čedadu. On sám byl učitelem práva na univerzitě v Toulouse.

Porovnání mezi Bertrandem a Karlem nás přivádí na otázku: jestli zaznamenané analogie neproudí pouze ze společného kulturního základu či z ducha doby, kdo koho ovlivnil? Bylo to vzájemné? Když Karel začíná kralovat, Bertrand panuje již 12 let a před 9 lety, v roce 1337, máme zprávu o jejich delším setkání. Totiž v tom roce Karel Lucemburský, markrabě moravský, se vylodil v Akvileji a byl měsíc Bertrandovým hostem v Udine.

Následující rok, Jan Jindřich, Karlův bratr, je ve Furlansku, aby dostal léna, na která má dědičné právo v Korutanech ze strany tchána Jindřicha, bývalého českého krále.

1339-1341: oba bratři ve Furlansku chrání úspěšně patriarchu před Goričany. Král Jan, na žádost Alberta Habsburk a Ludvíka Bavorského, naléhá na syny, aby už nechali Goričany být. Karel se vrací do Prahy, ale Jan Jindřich pokračuje v boji a, když zůstal bez peněz a opuštěn manželkou Markétou, se uchýluje u Bertranda.

1346: Karel IV. císař a český král.

1347: Karel IV. uznává Bertrandovi panství nad Cadorem, který opět získal po válce proti Ludvíku Branyborskému, ve které Karel byl Bertrandovým spojencem.

1350: furlanská šlechta (Goričané, Spilimberkové - ita. *Spilimbergo*) vraždí patriarchu.

Pochován je v krásném sarkofágu, jehož tvorbu zadal benátskému socháři De Santis, aby tam byly uloženy pozůstatky furlanských patronů Ermachory a Fortunata. Sarkofág se nachází v udinském chrámu, který Bertrand sám ukončil a posvětil. (Další analogie s Karlem: kult svatého Václava a budování chrámu Svatého Vita.)

V udinském chrámském pokladu je i jeho vlajka s orlicí, nejstarší furlanská vlajka. Furlanský lid ho ctí jako svatého a se o něm vyprávějí pověsti. Například že sloužil vánoční bohoslužbu na louce při obléhání Gorici a proto od té doby biskupové v Udine a v Gorici ji slouží s mečem v ruce a též dělá čedadský jáhen, s mečem a přilbou, na Tři krále.

Bertrandovým nástupcem byl Karlův bratr Mikuláš (1351-1358). Bratrův vliv lze spatřit hlavně ve dvou událostech. V roce 1353 Karel zakládá studium generale v Čedadu pět let po pražském. Dále, Mikuláš zakládá Carolu, novou čtvrť města Glemone (ita. *Gemona del Friuli*), podle vzoru Nového Města pražského.

1354-1355: Mikuláš se zúčastnil Karlovy korunovační cesty do Milána a Říma. Furlansko navštívil Karel v říjnu. Při této návštěvě Mikuláš daroval bratrovi Akvilejské evangelium Sv. Marka, dlouho považované za vlastnoručně psané samým evangelistou. Tento rukopis je dnes, jako nejstarší na území České Republiky, dochován v kapitulní knihovně v Praze. Z něj četl (čte?) český primas, když sloužil velikonoční mši.

Sedm let po Mikulášově smrti se Karlovi podařilo nechat jmenovat patriarchou jednoho ze svých nejlepších přátel a rádců Markvarta z Randecku (1365-1380). Jeho nejvýznamnějším činem bylo vydání základního zemského zákona: *Constitutiones Patriae Foriulii* (1366-1368). Připomíná to vydání zákoníku *Maiestas Carolina*. V letech 1368-1369 se Karel zastavil ve Furlansku během cesty do Říma, kam ho doprovodil i Markvart. Markvart je významný ve furlanských dějinách také proto, že byl prvním patriarchou, jenž ozbrojeným vystoupením vážně ohrozil Benátky, které tak pochopily, že pro svou bezpečnost musí ovládnout Furlansko. Uvidíme, že jejich úsilí uspělo 40 let po Markvartově smrti.

Rok 1382: Sňatek Richarda II. Anglického s Annou Lucemburskou, sestrou Zikmunda a Václava IV. Sňatek dohodl Péleus z Praty, jeden z tehdejších významných diplomatů a člen mocného furlanského rodu. Sbližování mezi Prahou a Londýnem umožnilo rozšíření Wycliffových názorů do Čech a tím i nástup husitství. Péleus zprostředkoval kontakty mezi Václavem IV. a papežem Urbanem VI.; v letech 1395 až 1398 chtěl pomoci obnovit Václavovu autoritu. .

Sedm let po Markvartově smrti nastoupil další patriarcha z rodu Lucemburků: Jan Soběslav (1387-1394). Byl to syn Jana Jindřicha, to jest synovec Karla a Mikuláše, tedy bratranec českého krále Václava IV. a jeho bratra Zikmunda. Před svým působením ve Furlansku byl biskupem v Litomyšli a očekávalo se jeho jmenování na olomoucký stolec. Mezi jeho úředníky patřil Markvart z Randecku, synovec stejnojmenného patriarchy a Karlova přítele.

Jan Soběslav se spojil s tradiční šlechtou proti městům a nové šlechtě. Předákem této strany byl Bedřich ze Savorgnana, který byl zavražděn roku 1389. Mezi jeho vrahy byli český rytíř, příbuzný Jana Soběslava, a jeho maršál. V roce 1392 Savorgnanovi straníci zabili Moravana Augustina, biskupa v západofurlanské *Concuardii* (ita. *Concordia Sagittaria*) a převora augustiniánského kláštera v Brně. Roku 1394 Savorgnanovi lidé a udiňští měšťané zavraždili Jana Soběslava. Byl pohřben v noci a bez duchovní asistence v Mikulášově hrobě v udinském chrámu. Vytýkalo se mu,

stejně jako jeho bratřenci králi Václavovi, jeho nemravné chování. Měl dluhy i v Římě. Jeden z nejstarších furlanských textů, snad první doklad o použití furlanštiny ve styku s veřejnou správou, je stížnost zlatníka, kterému Jan Soběslav dlužil peníze.

1411-1413: Boj o Furlansko mezi Zikmundem a Benátkami.

1412-1413: Zikmund ve Furlansku. Jmenuje patriarchou Ludvíka z Tecku (1412-1439).

1415: Hus v Kostnici. Jindřich ze Strassoltu (ita. *Strassoldo*), furlanského hradu, biskup v Concuardii, píše proti němu.

1418: Konec příměří. Patriarcha zůstává sám, protože papež právě ukončil koncil a vracel se do Říma.

Únor 1420: Ludvík z Tecku ve Vratislavi u Zikmunda.

Srpen 1420: Ludvík a Vilém z Praty jsou se Zikmundem v Kutné Hoře při vyhlášení křížácké výpravy proti husitům.

3. října 1420: Čeští vojáci, poslední bránci Akvilejského patriarchátu, přijímají 7000 dukátů, aby opustili Cadore. Konec nezávislého a jednotného Furlanska. Pouze gorické hrabství se nepodrobilo Benátkám, nýbrž zůstalo součástí říše.

Mezi vlivy lucemburského období, ještě připomínáme kostely postavené ve stylu pražské (parléřovské) gotiky ve slovinských údolích Furlanska.

Doba Habsburků

Na počátku XVI. století Habsburkové získali Českou korunu (1526) a gorické hrabství (1500). V roce 1593 byla v benátské části Furlanska založena pevnost Palme (ita. *Palmanova*), která bude nadlouho vzorem pro další pevnostní stavby v celé Evropě. Partnerským městem Palme je dnes Naarden, kde se nachází Komenského hrob. Brány města (1598?-1610?) jsou dílem Vincenza Scamozziho, architekta Matyášové brány na Pražském hradě (1614).

V této době se začínají v Českých zemích častěji objevovat furlanští kramáři. Právě díky nim přejala furlanština některá česká slova. Tito obchodníci zprostředkovali též myšlenky, ne náhodou se Morava stala útočištěm furlanských novokřtěnců.

V letech 1615-1618 probíhala válka o Gradišku mezi Habsburky a Benátkami, která je považována za předeheru Třicetileté války. Tady získával bojové zkušenosti také Albrecht z Valdštejna (od 1617).

1618-1648: Třicetiletá válka. Furlanská šlechta bojuje v habsburské armádě. Nejdůležitější jména jsou Julius Antonín Frankopan z Castellu (1606-1656), místodržitel Rýnské Falce, a Rudolf Colloredo (České Budějovice 1585 - Praha 1657), vojenský velitel Prahy roku 1648, kdy ji hájil ji před Švédy. V kostele Panny Marie pod řetězem na Malé Straně je jeho hrob a socha.

Ke stejnému rodu, pocházejícímu z hradu Colorêt (ita. *Colloredo di Montalbano*), patřil též Hermes

(1622-1692), největší furlanský básník starší doby, který bojoval od roku 1644 po boku Rudolfa a svého bratra Jana Křtitele. Po návratu z bojiště se uzavřel do idylického zámku Guriç (ita. *Gorizzo*), kde psal i proti válce (na příklad tyto verše: "Vzdávám se Francie, Španělska i Císaře, / ať si klidně rozbijí hlavu o sto čertů, / že já nemám chuť se nechat zabít pro ně.").

Část potomků Jindřicha Matyáše z Thurnu žije dodnes v zámku Zirà (ita. *Ziracco*).

V letech 1647-1717 se stali hrabaty v Gradišce Eggenbergové. Zbohatli díky Třicetileté válce a koupili si ji jako léno za 315.000 zlatých. Proto je na zámku v Českém Krumlově pohled na Gradišku.

V téže době byl arcibiskupem pražským a univerzitním kancléřem Ferdinand Khünburg (Künburg, Kienburg) z Gorice (1651-1731). Jeho podobizna (po roce 1710) z dílny Petra Brandla visí v malé aule Karolina.

K následující generaci patřil Niculau Pacàs (ita. *Pacassi*, 1716-1790), architekt zámku Schönbrunn a paláce rodu Athems v Gorici. Na Pražském hradě je autorem návrhů na Prezidentský palác, schodiště od Matyášovy brány, východní křídlo druhého nádvoří, kostel Sv. Kříže a Ústav šlechticů.

Obrození

V roce 1778 Dobrovský poprvé oslovuje českou vědeckou veřejnost rozpravou, v níž dokázal, že zlomek Akvilejského evangelia sv. Marka, který dostal darem Karel IV. není originál, ale opis z 9. století.

V roce 1808 se článkem ve Slavínu stává průkopníkem výzkumu osobité slovinské komunity ve furlanském údolí Rezia. Druhé dílo o ní vyšlo v roce 1841 v Časopisu českého musea, napsal ho Izmail I. Srezněvskij. Po známém příspěvku, který vydal Jean Baudouin de Courtenay v Petrohradě v roce 1876, vyšel čtvrtý zase v Praze, v roce 1900. Autorem byl Adolf Černý.

Není tedy divu, že buditel furlanských Slovinců Ivan Trinko (1863-1954) psal své učebnice slovinsky a česky.

23. října 1854, Giuseppe Valentinelli přednášel ve Vlasteneckém sále Karolina jako host České královské společnosti nauk. Tím založil furlanská studia - toto označení se objevilo poprvé právě v názvu jeho přednášky.

Karl von Czoernig (narozen v Černousích u Frýdlantu) uvádí furlanskou národnost do rakouských sčítání lidu, ještě předtím než Graziadio Isaia Ascoli napsal "Saggi ladini", kterými prosadil samostatnost rétorománských jazyků uvnitř románské skupině.

K budování české železniční sítě přispěla zajímavá podnikatelská osobnost Jacum Cecon (ita. *Giacomo Ceconi*, 1833-1910). Narodil se v selské rodině, mladý se přestěhoval do Terstu, aby hledal zaměstnání. Postupoval k vyšším stupňům dělnických řemesel, až založil vlastní firmu, kde

zaměstnával především krajany z údolí západního Furlanska. V letech 1869-1871 postavili nádraží na železnici Kreuzstätten-Mislitz (?Miroslav) a Hrušovany nad Jevišovkou-Znojmo, v letech 1876-1877 pak trať Reden-Železná Ruda. Rozhodující byla pro Cecona zakázka na Arlberský tunel, dlouhý 10 km. Stavba tohoto druhého železničního tunelu v Alpách trvala 4 roky (1880-1884). Když porovnáme údaj s pracemi pro Fréjus (14 let) či San Gottardo (10 let), uvědomíme si jakou rychlostí postupoval. Navíc tunel byl ukončen o rok dříve než bylo stanoveno ve smlouvě a proto Cecon dostal 800 zlatých za každý ušetřený den. Dalším rekordem stavby byla skutečnost, že ji neprovázela žádná pracovní nehoda.

Poslední jeho zakázkou v Českých zemích byla trať Tábor-Horní Cerekev (1885-1887).

Další furlanský podnikatel, Zili Boschet (ita. *Egidio Boschetti*), v té době získal zakázku na stavbu trati Žilina-Mosty u Jablunkova.

Přítomnost furlanských dělníků při stavbě železnic inspirovala Jana Neruda k novele "Trhani. Studie dle znalců" (1872).

Začátek 20. století

V roce 1915 v Praze vychází první stat', která pojednává o furlanštině samostatně a nejen v rámci porovnání s jinými románskými jazyky. Je to výsledkem výzkumné činnosti, kterou podporoval arcivévoda Ludvík Salvátor Habsbursko-Lotrinský.

První světová válka přinesla sjednocení Furlanska pod italskou správou. K tomu přispěli i čeští legionáři. Mezitím se České země staly dočasným útočištěm pro obyvatelstvo rakouské části Furlanska, kterou okupovala italská armáda.

Ještě za války navrhl prý český poslanec ve vídeňském parlamentu Fischel uznání furlanštiny jako úředního jazyka. To je možná doklad o spolupráci mezi českými a furlanskými poslanci ve Vídni. Z této politické zkušenosti snad po válce vyšel návrh na funkci papežského nuncia v Praze pro bývalého poslance Vigji Faidut (ita. *Luigi Faidutti*), který se do konce života nesměl vrátit do sjednoceného Furlanska.

Prvním učitelem italské literatury na Karlově univerzitě se stal Bindo Chiurlo, který se zasloužil o založení Italského kulturního ústavu v Praze. Za pražského pobytu (1921-1930) napsal historickou "Antologia della letteratura friulana".

Během II. světové války nejsou znamy významnější kontakty mezi Českými zeměmi a Furlanskem, ale stojí za to poukázat na analogie ve vývoji události po roce 1943. Také Furlansko se v té době stalo součástí Třetí říše s názvem Jadranské Přímoří a pod správou gauleitera (dokonce furlanské Alpy byly pojmenovány Kosakenland a byly osídleny právě Kozáky).

Další analogii najdeme v závěru války: východní Furlansko s Čedadem bylo osvobozeno

jugoslávskými partyzány, zbytek Brity a Američany (kromě hor, které osvobodili furlanští partyzáni). Po odchodu jugoslávské armády Američané ve spolupráci s novou italskou mocí změnili Furlansko ve vojenskou pohraniční oblast a pod jejich krytím neoficiální ozbrojené skupiny vraždily některé politické exponenty levicových hnutí, hlavně ve slovinských údolích Furlanska. Někteří partyzáni, mezi nimi i ti, kteří pokračovali ve vyřizování účtů s fašisty i po skončení války, emigrovali na severní Moravu a do Prahy.

Dnes

Dnešního dne Furlansko udržuje množství styků se zeměmi Střední Evropy. V 80 letech byla iniciativní hlavně skupina Alpe Jadran, která podporovala přímé vztahy mezi sousedními zeměmi bývalé habsburské Evropy i přes hranice vojensko-politických bloků.

Dalším důkazem těchto zájmů je, že v Udine sídlí ucelené univerzitní středisko pro studium jazyků a kultur střední a východní Evropy. Zároveň Karlova univerzita, jako první mimo Itálii, zahájila výuku furlanštiny v roce 1991. V roce 1997 se k ní přidala po dobu dvou semestrů Palackého univerzita v Olomouci.

Italská republika uznala furlanskou náklonnost k středoevropským a východoevropským stykům tím, že svěřila regionu Furlansko a Julské Benátsko část kompetencí pro zahraniční záležitosti v této evropské oblasti. A uznání se dostalo i ze strany České republiky, která v roce 1996 otevřela konzulát v Udine.

Bibliografie

Cadorini, G. (1999) *usp. Cramârs. Furlanští a italští obchodníci v Českých zemích. 1.* Praha.
<http://urs.ff.cuni.cz/svatobor/sva3.html>

Cadorini, G. (2001). "Bibliografie." <http://urs.ff.cuni.cz/furlan/ndl1.html> "No dome lenghe."
<http://urs.ff.cuni.cz/furlan/ndlT.html> *Furlan di Praghe.* <http://urs.ff.cuni.cz/furlan>

Cadorini, G. (2003) *usp. Cramârs. Furlanští a italští obchodníci v Českých zemích. 2.* Praha.
<http://urs.ff.cuni.cz/svatobor/sva13.html>

Chiurlo, B. (1927). *Antologia della letteratura friulana.* Udine.

Corbanese, G.G. (1983). *Il Friuli, Trieste e l'Istria dalla preistoria alla caduta del Patriarcato d'Aquileia. Grande atlante storico-cronologico comparato.* Bologna.

Corbanese, G.G. (1987). *Il Friuli, Trieste e l'Istria nel periodo veneziano. Grande atlante storico-cronologico comparato.* Osteria Grande (BO).

Corbanese, G.G. (1995). *Il Friuli, Trieste e l'Istria nel periodo napoleonico e nel risorgimento. Grande atlante storico-cronologico comparato.* Osteria Grande (BO).

- von Czoernig, K. (1853). "Über Friaul, seine Geschichte, Sprache und Alterthümer".
Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Classe, 10. Wien, 137-152.
- von Czoernig, K. (1855-1857). *Ethnographie der österreichischen Monarchie*. Wien.
- von Czoernig, K. (1873). *Das Land Görz und Gradisca (mit Einschluss von Aquileja)*. Wien.
- Dapit, R. (1995). *La Slavia Friulana. Lingue e culture. Resia, Torre, Natisone. Bibliografia ragionata. Beneška Slovenija. Jezik in kultura. Rezija, Ter, Nadiža. Kritična bibliografija*. Cividale/Čedad-San Pietro al Natisone/Špeter.
- Diaconus, P. (1986). *Historia Langobardorum Pauli Diaconi*. Pasion di Prato-Tavagnacco-Udine.
- Dobrovský, J. (1808). "Ueber die Slawen im Thale Resia". *Slavin*, 120-128.
<http://purl.org/resianica/dobrovsky/1808>
- Francescato, G., Salimbeni, F. (1976). *Storia, lingua e societa' in Friuli*. Udine.
- Ginzburg, C. (2000). *Sýr a červy. Svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*. Praha.
- Ginzburg, C. (2002). *Benandanti. Čarodějnictví a venkovské kultury v 16. a 17. století*. Praha.
[von Habsburg-Lothringen, L.S., Lacroma, P. M., Pelis, U., Pitac, G., Zorzut, D.] (1915).
Zärtlichkeitsausdrücke und Kosewörter in der friulanischen Sprache. Prag.
- Maniaco, T. (1985). *Storia del Friuli. Il lavoro dei campi, la tradizione [...] Roma*.
- Marchetti, G. (1974). *Il Friuli: uomini e tempi*. Udine.
- Paschini, P. (1953-1954). *Storia del Friuli*. Udine.
- Peri, V. (1986). "Note sulla formazione dell'identita' culturale friulana". *Studi Goriziani*, LXIII (gennaio-giugno). 3-39.
- Sreznevskij, I.I. (1841). "Zpráva o Rezianech". *Časopis českého Museum*, XV, 3. Praha, 341-346.
<http://purl.org/resianica/sreznevskij/1841a>
- Valentinelli, G. (1856). "Degli studi sul Friuli. Memoria letta alla Reale Societa' Boema delle Scienze, in Praga, il 23 ottobre 1854". *Abhandlung der königlich. Bömischen Gesellschaft der Wissenschaften*, V. Folge, 9. Band. Prag.